

POLYNESIE
MARINE 2012

**PARAU FA'U FA'U
A TE FRONT NATIONAL
No POLYNESIA FARANI**

'Aita mātou e hina'aro ra e tauui i te papature 'ōtōnōmī (nā te mau tauuiira'a ha'apa'ora'a 'ore i ravehia i teie mau matahiti nei i maumau roa ai te terera'a 'ohipa, mai tā tātou e 'ite ra i teie mahana).

Teie rā, e 'imi mātou i te rave'a ia rahi atu ā te mau hi'opo'ara'a i ni'a i te mau faufa'a e fa'a'ohipahia. 'Inaha, 'aita e tumu pāpū no te tauuiira'a i te papature na reira ato'a te papature nui ā te Hau Farāni i teie tau fifi rahi e fārereihia nei e te fenua i te pae ō te fa'arava'ira'a faufa'a e te totiare.

Mai te peu e fa'anahohia te fa'a'āpīra'a 'āpo'ora'a rahi na mua a'e i te tai'o mahana i fa'ata'ahia, 'aita mātou e mana'o ra na te reira e fa'a'āfaro i te mau fifi e fārereihia ra e te fenua i te mea ho'i ē taua mau ta'ata iti nei ihoā te pārahi fa'ahou mai. A ta'a noa atu te reira, e riro ato'a tātou i te fa'a'āmahamaha roa atu i te nuna'a, a riro ho'i te reira 'ei mauia'a porotita nā te tahi mau ta'ata porotita.

I te mea ē 'ua fa'anahohia te mā'itira'a 'āpo'ora'a rahi no te 'ōmuara'a ō te matahiti 2013, e mai te mea e mana mai au 'ei peretiteni, e ha'amau vau i te ho'ē pupu pāutuutu maita'i no te horo i roto i taua mā'itira'a ra e, na roto i te 'ohipa e ravehia e teie pupu, 'e'ita te orara'a porotita i te fenua e taupupu fa'ahou.

'Aita mātou e fa'ari'i 'ia tāpa'o-fa'ahou-hia 'o Porinetia farāni i ni'a i te tapura ō te mau fenua e tītau ra i te ti'amāra'a ā te 'Amuitahira'a ō te Hau 'amui.

Nō mātou, te hape ra te feiā e tītau nei i te ti'amāra'a ō te fenua ; 'ia fa'aea noa 'o Porinetia i roto i te Hau Repupirita, e ti'a ai.

'Aita mātou e fa'ari'i 'ia fa'anahohia i te fenua nei te tahi uiuira'a mana'o i ni'a i te ti'amāra'a ō te fenua.

Te tumu mātamua : i te fenua Taratoni, 'ua tupu te tahi fifi no te mea 'ua tura'i-noa-hia te tai'o mahana nō taua uiuira'a mana'o ra, i tupu roa ai te tahi umeumera'a e te tahi mau taupupura'a i te pae porotita, fa'arava'ira'a faufa'a e i roto i te terera'a 'ohipa ā te mau pū ā te Hau.

Te piti ō te tumu, 'aita e nehenehe e fa'aau te nuna'a mā'ohi i te nuna'a nō Taratoni, mea 'ē tā rātou mau tītaura'a ti'ara'a ta'ata.

No te moni 'europa, mai te peu e mana mai au 'ei peretiteni no te Hau Repupirita, e fa'anaho vau i te tahi uiuira'a mana'o, 'ia fa'a'ite mai te nuna'a farāni mai te peu e hina'aro 'ō ia e tāpe'a noa ā i teie moni 'europa 'aore rā e fa'aho'i fa'ahou mai i te moni farāne.

'Ia au i te pāhonora'a e horo'ahia mai, e fa'anahohia 'aore rā 'aita te moni 'europa i te mau fenua e fa'a'ohipa nei i te moni farāne patitifa.

I roto noa ā i taua ferurira'a ra, te mana'o nei mātou ē mai te peu e 'iritihia te mau parau ha'aputu Foccart no te hi'o fa'ahou i te ha'avāra'a ā Pouvanaa ā Oopa, mea rahi te Mā'ohi e 'ite i te 'a'ai mau ō teie ta'ata e, e riro te reira i te fa'ati'amā fa'ahou ia na no te mea, na roto i tō na itoito e tā na tūtavara'a, 'ua 'aro 'ō ia i te tahi Hau fa'atīfī.

I teie mahana, 'ua 'āno'ino'i te toto ō te nuna'a farāni e te tahi atu mau nuna'a, 'aita rā te reira e 'itehia ra i roto i te 'āpo'ora'a 'iriti ture e te 'āpo'ora'a huito'ofā.

'Eiaha e 'aramoinahia ia tātou, i rohi na 'o Pouvanaa ā Oopa no te tā'amura'a ia Porinetia e te fenua Farāni ti'amā. Te tumu ia mātou e fa'atura ai i te 'arora'a ā tā na hua'ai tamari'i i roto i te mau tama'i rahi na te ao nei. E metua 'ō ia no te 'ōtōnōmī, 'ia fa'ati'amāhia tō na parau, e ti'a ai.

E tarahu tā te Hau Farāni ia Porinetia farāni, te mana'o nei mātou mea tano ihoā 'ia tāmāu ā 'ō ia i te 'aufau i tā na tuha'a moni i te fāito 18 miriā i te matahiti. 'Aita roa atu vau e fa'ahuru'ē i te reira.

Nō te mau tāmāmatara'a 'ātōmī i ravehia i Porinetia farāni, mea tano, i tō mātou ferurira'a, 'ia 'aufauhia e 20 e tae atu i te 25 miriā i te Fare Turu-uta'a no te mea 'ua 'aufau 'ō ia i te tahi tino moni rahi no te rapa'au i te feiā i ro'ohia i te ma'i na roto i te mau tāmāmatara'a 'ātōmī.

No te mau ha'amāmāra'a tute mai tei fa'ata'ahia i roto i te ture Girardin e teie ture hope'a roa nei, te LODEOM, e 'aore rā te mau tino moni mai roto mai i te Hau Farāni e te FED, mea tano 'ia tāmāu noa ā te reira i roto i te mau fenua farāni na te ara e 'ia ha'apuaihia te mau hi'opo'ara'a. 'Ia fa'a'ohipa-na-mua-roa-hia teie mau tino moni no te fa'atupura'a i te 'ohipa pāpū na te ta'ata (e fa'ahotu ānei i roto i te mau hotu moana e te mau faufa'a rau ō te fenua, te mau hotēra e 2 'aore rā e 3 feti'a e 'aore rā te mau 'utuāfare fa'ari'ira'a manihini, na reira ato'a te patura'a i te mau fare fa'ari'ira'a i te mau matahiapo).

'Ia fāna'o na mua roa te mau taiete nō te fenua nei, nō te fenua Farāni e nō 'Europa i teie mau tauturu, e ti'a ai. Mai te peu e fa'a'ohipahia teie tauturu no te ho'ora'a mai i te mau tauiha'a mai roto mai i te mau fenua e ha'afifi nei ia tātou e 'aore rā e pāroru 'eta'eta nei i tā rātou 'imira'a faufa'a na roto i te 'ōpanira'a i te mau tauiha'a no rapae 'ia tomo atu i roto i tō rātou fenua, 'e'ere roa i te mea tano.

Nō mātou, mea titauhia e fa'anaho fa'ahou i tā tātou mau tute. Nō 'u, mea tano a'e e fa'anaho i te tute i ni'a i te faufa'a ā te ta'ata no te fa'ahotura'a i tō tātou fenua i te pae ō te 'imira'a faufa'a e i te pae totiare. 'Ua ha'amāu-a'ena-hia te CST e te IRM. Nō vetahi, 'aita rātou e 'āfaro i te reira. Nō mātou rā, e rave'a tano a'e te reira e te 'ohie ato'a ho'i no te 'ohi i te moni i te mea ē, 'e'ere i te mea teiaha roa atu no te Hau i te pae ō te faufa'a.

Mea teiaha te orara'a i Porinetia nei, i mana'o ai mātou mea tano 'ia fa'atupuhia te tahi hi'opo'ara'a, mai tei ravehia i te fenua Taratoni. Te vai nei te mau taiete rarahi i te pae ānei ō te ho'ora'a mā'a, te niuniu paraparau, te uira, te mau utara'a na te mau motu, e tu'u nei i tā rātou mau tarifa moni 'ērā a'e i te teitei no te mea 'aita e taiete 'ē no te ha'afifi ia rātou ; mea tano 'ia fa'atī'aifarahia te reira, ho'ē ho'i te reira tumu i teiaha ai te orara'a i Porinetia farāni.

No te ha'amāra'a fa'ahou i te 'imira'a faufa'a, mea titauhia paha 'ia 'āpe'e te Hau Farāni i te Fenua i te pae ō te fa'ahotura'a faufa'a e 'ia fa'a'ohipahia ihoā te faufa'a i fa'ata'ahia no te mau tapura 'ohipa i fa'anahohia, 'eiaha taua faufa'a ra 'ia fa'ata'otohia.

No te mea tei roto i te Hau te mau 'ōpuara'a rarahi, mea titauhia e fa'anaho i te mau 'ōpuara'a rarahi i te pae ō te nohora'a totiare, na roto i te tahi fa'aaura'a i rōtōpū i te Hau Farāni, te Fenua e te mau taiete 'e'ere i tā te Hau e hina'aro nei e rohi no te maita'i ō te Fenua e no te ha'apāutuutu i te totaiete tivira ō te fenua.

Tei ni'a tō mātou ferurira'a i te turura'a i te mau 'utuāfare 'aita e nohora'a e, mai te mea 'ua rahi roa te ta'ata e fa'aea ra i roto i te ho'ē fare, e 'imi mātou i te rave'a no te tu'ura'a ia rātou i te tahi vāhi 'ē atu, e ti'a ai.

E fa'a'ohie ato'a mātou i te mau taiete nō Farāni e nō 'Europa 'ia fa'a'ohipa i tā rātou faufa'a i te fenua, e rave'a te reira no te ha'apāutuutu i te 'imira'a faufa'a e, e rave'a ato'a te reira no te fa'atupu i te ti'aturira'a i roto i te tahi e i te tahi.

'Ia fāna'o te mau taiete na'ina'i e te feiā rima-ī i te mau mauiha'a no te ha'afaufa'a i tā rātou 'ohipa e no te horo'ara'a i te 'ohipa nā te ta'ata i 'ere i te 'ite. Te feruri ato'a ra mātou no te mau taiete na'ina'i roa 'o tei fa'a'ite i tō rātou puai i roto i te mau fenua i reira te mau tarahu fāito ha'iha'i roa i te ha'amāura'ahia.

Na roto i teie rave'a, 'ua roa'a i te feiā i tarahu (hau i te 90%) i fa'aho'i i tā rātou tarahu, 'ua roa'a i te mau vahine i te fa'atāmā'a i tō rātou 'utuāfare. Na te reira e fa'a'ite mai ra ia tātou ē, mea maita'i teie fa'anahora'a.

Ua ha'amāu-a'ena-hia teie fa'anahora'a i te Porinetia na roto ia i te tā'atira'a ADIE (Association pour le Droit à l'Initiative Economique), 'aita rā e fa'a'ohipa-maita'i-hia ra teie rave'a i te fenua.

'Aita mātou e fa'ari'i 'ia ha'amāuhia te tahi 'afata no te tauturu i te feiā i 'ere i te 'ohipa e 'o te 'imi ra i te 'ohipa, e fa'ari'i rā mātou 'ia fa'ahaere-ato'a-hia mai i Porinetia te RSA no te feiā tāfifi roa ihoā rā.

E 'amuihia mai te mau 'āpo'ora'a 'oire no te hi'opo'ara'a i te mau pu'e parau e, i te taime ihoā 'a ha'amau ai tātou i teie 'afata tauturu, te ti'aturi nei au e hi'opo'ahia e 5 000 rahira'a pu'e parau. E fāna'o te ta'ata i roto i te fifi i te tahi tauturu moni i te fāito 16 000 tārā (80 000 moni farāne) i te 'āva'e. E 4,8 miriā 'ia i te matahiti.

E nehenehe e feruri nā te feiā rave 'ohipa ā te Hau farāni e te feiā rave 'ohipa i roto i te nu'u e tu'u i te moni i roto i teie 'afata RSA, na roto 'ia i te 'aufaura'a i tā rātou tuha'a moni turu-uta'a i roto i te 'Afata Turu-uta'a ō te fenua, 'e'ita 'ia rātou e tu'u fa'ahou i tā rātou tuha'a moni turu-uta'a i roto i te 'afata turu-uta'a nō Farāni.

Na roto i teie rave'a e topa e 4 miriā i roto i te 'Afata Turu-uta'a ō te fenua, 'ei moni hau 'ia nā na. Te toe'a ō te faufa'a, e haerehia 'ia e ti'i i roto i te faufa'a moni i roa'a mai na roto i te tute i ni'a i te mau perēra'a moni. 'Ua 'ite tātou ē te topa noa nei teie moni i roto i te 'afata ō te Fenua 'aita rā e fa'ahipahia ra mai te au 'o tei fa'annahia.

I te mau matahiti 2000, 'ua fa'a'orehia te 'imira'a faufa'a mātāmua ā te mau tā'atira'a tu'aro tumu, te tumu 'ia rātou 'a ho'o ai i tā rātou mau tahua tu'aro, 'ei rave'a a'e no te fa'aō i te tahi faufa'a i roto i te 'afata. Te hina'aro nei mātou e fa'anaho i te tahi 'imira'a faufa'a pāpū (perē moni huru rau) no te horo'ara'a i te rave'a i roto i te mau tā'atira'a tu'aro ato'a no te fa'anaho i tā rātou mau tapura 'ohipa. Noa atu 'ua 'ite pāpū mātou mea faufa'a no te mau taiete 'ia fa'arahi i tā rātou 'imira'a faufa'a e 'ia patuhia te mau fare nohora'a, 'aita mātou e au ra ia fa'arirohia te mau tahua tu'aro 'ei fare vaira'a tauiha'a nā te mau taiete e 'aore rā 'ei fare nohora'a.

No te mea te fa'aho'i nei te nu'u i te tahi mau tuha'a fenua pāpū maita'i 'ati ti'a a'e ia Tahiti, te hina'aro nei mātou e fa'ariro i teie mau tuha'a fenua 'ei pū 'imira'a faufa'a nā te feiā rima-ī e te mau taiete e 'aore rā 'ei pū nohora'a.

Te mana'o nei mātou 'e'ere i te mea tano 'ia fa'a'orehia te tuha'a moni ha'amauruuru ā te mau rave 'ohipa ā te Hau (parauhia « indexation ») e, te hina'aro nei mātou 'ia fāna'o noa ā rātou i teie tuha'a moni no te mea e ho'i mai ihoā te reira i roto i te 'imira'a faufa'a ō te fenua.

'Eiaha e fa'au'u i te feiā rave 'ohipa ā te Hau (Hau Fenua e Hau Farāni), te fārerei ato'a ra ho'i rātou i te fifi.

'Aita mātou e fa'ari'i ra 'ia horo'ahia te tā'āto'ara'a ō te faufa'a i fa'ata'ahia no te ha'api'ira'a i roto i te rima ō te Fenua e, 'aita ato'a mātou e fa'ari'i ra 'ia 'ōpanihia te pū ā te Hau Farāni e ti'a'au nei i te ha'api'ira'a.

'Ua horo'ahia te tahi ti'amāra'a no te fa'anaho i te mau ha'api'ira'a i Porinetia e, i tō mātou ferurira'a, 'ua rava'i te reira. Mai te peu e haere tātou i reira, e rahi roa atu te umeumera'a.

'Ia rahi atu ā te tapura 'ohipa ā te Hau Farāni i Porinetia, i te pae ihoā rā ō te nu'u moana, rave'a ho'i no te hi'opo'a pāpū i te 'ohipa e tupu ra, rave'a ato'a no te pāruru i te feiā rava'ai, na reira ato'a te 'oti'a moana. 'Aita mātou e hina'aro ra 'ia horo'a 'o Farāni i te ti'amāra'a i roto ia Porinetia no te ha'afaufa'a i te mau faufa'a i raro i te moana mai terā e hina'arohia ra e te Parti Socialiste.

'Ua hutihia te niuniu HONOTUA e 'ua fāna'o tātou i te mau mauha'a ō teie tau, 'aita rā te reira e ha'a-faufa'a-maita'i-hia. Mea tano ato'a 'ia ha'afaufa'ahia te ito mai roto mai i te mahana.

'Ia fāna'o ato'a te nuna'a mā'ohi i te mau maita'i tā te Hau Farāni e ha'afāna'o i tō na mau ta'ata (tauturu i ni'a i te titeti manureva na te mau piahi e tō rātou 'utuāfare, te horo'ara'a i te nohora'a i te mau piahi na mua roa, te ha'amaita'ira'a i te moni pūtē).

'Ei 'opanira'a, 'aita e anihia ra e hia moni tā Farāni e horo'a na te mau mata'eina'a ra 'o Alsace, 'o Corse e 'o Creuse, 'eiaha ato'a 'ia tātou e uiui ē e hia moni tā Farāni e horo'a nā Porinetia farāni.

E piru 'o Porinetia farāni e tō na nau mirioni kirometera tuea 'oti'a moana nā Farāni, maoti te reira i riro ai 'ō ia 'ei fenua faufa'a roa na te ao ato'a nei.

Tei roto 'o Porinetia i te Hau Repupirita mai te tenetera 19 ra e, 'ua horo'a 'ō ia i tō na puai no te pāruru i te fenua Farāni i te tau a tupu ai te mau tama'i rahi na te ao nei.

No reira, mea tano 'ia fa'annahia te tahi parahira'a ta'a'ē roa nō na i roto ia Farāni.